

UMJESTO UVODA

ISUS ČITA ČASOPISE

Ili Šopova medijska slika svijeta

Svaka novotarija izaziva podozrenje. Baš kao što internet još uvijek izaziva različite reakcije, tako su svojedobno trnoviti put prolazile i prve novine. Tragova o tome nalazimo i u našoj kulturi. Jedan od poznatijih primjera koji se spominje u literaturi je onaj iz pisma Matije Mažuranića bratu Antunu od 1. siječnja 1839. U njemu Matija navodi kako se novljanski župnik tuži na novi običaj koji su uvele Gajeve novine, a radi se o izmišljenim, tzv. “slipim imenima”:

- Pokli ove novine ilirske gredu već je svako zlo na svit prišlo, ove paskvile, ovo je sve ‘Danica’ donesla, u njoj se niš dobra ne čuje, ja čin god san videl kamo ona smira ja sam ju valje ostavil; a čaj to, podpisat se tamo na paskvil Nenad Noćir, Zloserdo Paklenjak, Nemil Zlotinić, a čaj to, ov će se svit vas zopačit, a kakovi su to imena... da je najpervo ‘Danica’ počela slipa imena nosit, pak da se je otroval vas svit.¹

Sličnih svjedočenja ima i prije negoli su se uopće pojavile prve hrvatske novine. Tako posljednji dubrovački latinist i svakako najveći satiričar Džono Rastić cijelu dvadeset i četvrtu svoju satiru *Cacodaemon et artes ab eo inventae* posvetio tisku, koje je posijalo sjeme zla među ljude te strast za pisanjem i čitanjem:

- U početku veli, da je Kakodemon (vrag) izmislio novo sredstvo, kojim će posijati sjeme zla megju ljude. Tako se Nijemcu (misli Guttenberga) nametne misao, kako bi se mogla urediti štampa. U početku su se počeli

¹ Usp. M. Živančević, “Danica” ilirska i njeni anonimni suradnici, “Croatica”, 1973, 5: 69!

preštampani latinski i grčki klasici; tko se ne bi tomu početku radovao? Ali doskora se rodi sva sila Alda, Grifijli i drugih tiskara, a Kakodemon se raduje svojemu uspjehu, jer kao gljive iza kiše niču nove knjige. Štampaju se kojekakova razvrtna filozofijska djela, izlazi enciklopedija, pišu se i raspačavaju opake knjige, megju kojima Resti napominje djela Voltaireova i Rousseauvljeva, štampaju se novine, koje pomućuju mozak mnogomu čovjeku političkim maštanjem, javljaju se budalasti spisi kojekakvih mažikarata. Smijehom se kvare dobri običaji i vjera. Koliko su bolja pregjašnja vremena, kad nije mogla izlaziti na svijet ludorija tolikih žaba i cvrčaka, komaraca i gusaka. Na koncu žali pjesnik, što ne živi u doba Augustovo! Ali se uzda, da će doći i takovo doba, jer se sve mijenja!²

No, jedan od najopsežnijih kritičkih osvrtâ na novine dao je suvremenik braće Mažuranić, franjevački pisac Petar Bakula, autor *Politike za svakog čovika* (Split, 1/1869, 2/1873). Cijelo 46. poglavlje *O novinam i Pisaocim* govori o novinama. Glavna oštrica Bakulina napada je na “Brezimenjacima”, tj. na onim “slipim imenima” na koja se tuži i novljanski župnik.³

² Milivoj Šrepel, *O latinskoj poeziji Junija Restija*, Rad 114, Zagreb 1893, str. 145 – Najveći satiričar hrvatskog latinizma, aristokrat po krvi i uvjerenju, kao “tipičan *laudator temporis acti*” i “okorjeli konzervativac” (V. Gortan), Rastić je – kako se vidi – bio protivnik svega što je donijela Francuska revolucija i prosvjeta. U svojim posmrtno objavljenim satirama (*Junii Antonii comitis de Restiis patricii R' agusini Carmina*, Patavii 1816) ovaj Dudrovčanin kritizira ne samo enciklopediste i širenje tiska, već i odijevanje mladeži, brbljanja na stranim jezicima, kavansko politiziranje, karnevalske i kazališne običaje te poremećene društvene uloge spolova – ukratko, kako to ističe N. Jovanović, popularnu kulturu osamnaestog stoljeća: “Opreka njegovoj *urbanitas* jesu podjednako racionalizam i sentimentalizam. Voltaire i Rousseau, krilatica ‘znanost masama’ i ‘*retour à la nature*’, materijalistički i iracionalistički svjetonazor. Sve je to *crassum i pingue*, nekulturno, prosto [...] Dubrovački je satiričar obradio sve instancije u književnom životu: autora, djelo, medij i recipijenta konkretnog adresata, pokrovitelja, i općeg, anonimnog.” (Usp. Neven Jovanović, *Rastić čita satire*. Dani hvarskog kazališta, 23/1997, str. 301, također: Veljko Gortan, *Antičke reminiscencije u satirama Džona Rastića*, Filologija, 8/1978, str. 117-126 te Branimir Glavičić, *Heksametar latinista Džona Rastića*, Živa antika, 31/1981, str. 305-331!)

³ Petar Bakula (Batin pokraj Posušja, 1816. – Mostar, 1873.), franjevac, školovao se u Kreševu, studirao u Italiji, 1839. zaređen, bio župnik na više hercegovačkih

Polazeći od znatiželje (*željoznatnosti*) koja je svojstvena svakom čovjeku, za Bakulu novine nisu ništa drugo “do jedne *izkaze* običajâ, *modâ* i nošenjâ” i danas je postala već opća pojava “*novine pisati* i *novine štiti*”. Bez novina se ne može kao ni bez hrane, pa se ljudi našega vijeka dijele na one koji novine pišu, i one koje novine čitaju, i to je “plod osobiti našeg devetnestoga vika”. Sklonost prema novinama autor vidi u “brezposlovanju, koje je otac lukavštine”, jer tko bi ozbiljan “po vas dan stojao u novine zaboden”. Onaj koji piše misli da nema što pametnije raditi, a onaj koji čita da mu nijedan posao ne gine pa eto ga “vazda u liste kvižiti”. A novina je danas prigolemi broj, različitih imena i vrsta te “radjaju se svaki dan hitrije nego gubine”:

- Od prija dok se ljudi zbiljnijim poslim brinjaju, u svem jednom carstvu, jedva jedan i dva lista novinâ vrzaše se; danas pako i u omanjem gradiću, na stotine se kotura različiti novinarski listinâ. Prija jedva bi koga vidio, da je jednu mrvu vrmena ugrabio, i trkimice u list zavirio; a danas gotov u svakog, ako mu ništa nenajdeš u ruci, oli u djepu, nać ćeš mu doisto listine novina ... – (395)

Što se sadržaja tiče, autor prvo ističe kako se novine sastavljaju iz “dogadjaja hodeći z danom”, koji se tiču “politike, vladanjâ i postupanjâ”, nerijetko i čudorednosti. Budući da su novine u rukama svih – “od krezube babe do diteta” – u njima je “svakovrstni burljaniâ”, štoviše, to su “čitanije”, pa nema boljeg imena od “svaštani listi” u kojima je “*svašta* po nešto”, a sve skupa – “*nejma ništa*”.

“Ureditelji i pisaoci novinâ” svaki na svoj način o istome pišu, pa ćeš istu stvar naći “u stó listâ, na stó različitiî, i protivni načinâ razumljenu, i istomačenu”. Nije da samo svatko po svome tumači, već hoće da još budu i proroci, pa je današnjih novinara

župa te gvardijan na Širokom Brijegu. Agilan organizator i dobročinitelj, pisao je pjesme i članke, istraživao prošlost BiH, prevodio te objavljivao na latinskom i talijanskom, a na hrvatskome je tiskao uglavnom pjesme te rasprave *Pravo mudrovanje* (Split, 1867.) i *Politika za svakog čovika* (Split, 1,1869/2,1973.).

opća namjera “*zamućivati*, a ne *bistriti*, *zbunit* a ne *miriti*”. Oni to čine ne bilo kako, već “majstorski obastru slastima” oslanjajući se na dva velika “podpornja”: *Dopise* i *Prinose*:

- *Dopisi* više putâ sknadjeni su od oni isti, koji List izdaju: u njima se govori sve ono što bi novinar hotio da bude: oli baš ima i dopisnik tamo u daljem mistu platien i podmitien, dali istog duha koga i ureditelj lista: i tako ti nećeš nikako imati drugo, do ono kud novinar navire. *Prinosi* pako iz drugi novina u tom stoje: jedan zamiri u tudjem listu ono, što se š njegovom osnovom udara, pak iznimivši oni komad, u svoj ga list prinese, kano nešto od *težnje*: ter ukaže samog početnika; i oni komad prineseni onako ga ostavi, i medju svit opet baci, s naminom, dobiti po tudjim ričma ono, što svojim nebi smijo izgovoriti... – (396-397)

I po mjesec dana ista se vijest podgrijava, plaća se unaprijed, pretplatnici hoće svaki dan pun list, novinar treba da im ga da – mogao, ne mogao: “treba ga puniti makar bilo slamom”; to je drugi uzrok što su prilozu dosadni.

Slično je i u *Prígledu političkom*: što su danas izdali pod istinito, sutra isto oglasit će pod lažno, što je kod jednih namjera, u novinara je običaj, pa ćeš više “iz suha drveta soka izažeti, negoli istine iz običajni svagdašnji novinari”. A kad bismo kupovali knjige umjesto novina, uloženi novac vratio bi nam se barem koliko-toliko, za novine nikad ništa, i tko za novine troši, kao da u vodu baca.

Nisu, međutim, novine tome najveće zlo, već je to *Nezauzdanost*, koju nazivaju *sloboda*, a novinari *nezavisnost*. *Novo-nauka* našeg vijeka hoće da mi budemo *Naravnjaci prosti* iliti nezauzdani ikakvim zakonom, kao živine. Tako je danas u našoj Europi. Zato se nije čuditi toj *slobodi* i *naravnom razlogu*, koji mute pamet i srce, uznemiruju naše obitelji, sela, varoši, gradove i kraljevstva.

Ima i dobrih novina, no manje nego opakih, koje su u stanju sve otrovati. Novinari od svojih varalâ imaju korist, inače bi se bavili nečim zdravim. Ovo zlo današnjeg vijeka može se popraviti dobrim naukama, no prije “*ukinutjem opakî novinarenjâ*”, jer je pametnije spriječiti nego liječiti. U mnogim krajevima Europe

novine su uzele toliko maha da je nemoguće “uduniti viku *narodnosti, slobodnosti, nezavistnosti, jednakosti*, i takî drugî pritiranî težnjâ”:

- Dakle o vladari! ako ste vi za obćeno dobro izvili se; ako želite da se umiri potres vašeg pristolja; i neljubite propast pukâ vaši; i vi isti ako niste primili novinarenja kugu; *novinarenje prosto* ukidujte s nogu, dok ono nije ukinulo nas sve! – (405)

Onaj koji piše nije dužan navesti vlastito ime, pa ono što je nekoć bilo kaŕnjivo, sada je normalno, tj. “pisanja *Slipa* oliti *Brezi-mena*”:

- Novinari, jedni uzmu tudje i lažno ime; drugi *jedno*, oli dva *slova*, na pogadjanje, tko bi mogo biti, kano u jednoj zagonetvi; treći i najvišim dîlom, posli nego su izrigali sve što su hotili, neće da je iz ićijî ustâ to izašlo; jer tu nejma nićijeg imena nikako pridata: (civiltâ). – (406)

Bez dozvole vlada ne daje nositi oružje, ali daje pisanje *brez imena*, najsvetije stvari novinari ismijavaju, a nemaš koga upitati za razlog. Ma i da krasno piše, zašto bi se skrivao, ako svi pišu istinu, bit će onih koji je i napadaju i brane, ali “gdi imena nebude, jedva da će itko ustati, jer nezna za koga se ima boriti”. Samo zato mnoge istine postaju sumnjive:

- Nego mi, kano maćke oko vruće kaše, već dugo oblazimo oko onog, što smo mogli davno reći: da u današnjem novinarenju imena za to su pokrivena, što se tamo o himbi radi, a ne istini; i što je *današnjacim* lukavština najdraža haljina. – (408)

Ćak ako se u dobrom novinarenju, kod nekih *dobrinkovića*, radi o skrivanju imena zbog *poniznosti*, govorimo o Novinama, pa nema mjesta govoriti o *poniznosti*: naš “napeti vik” i poniznost ne idu skupa!

Na kraju pita se autor što je ovim poglavljem htio reći: da se ukinu sve novine, to nije – neka bude i novina, ali “ne za himbe, varanja, i loženja na vatru naroda Ijudckog; nego za samu njegovu potrebu, i stalnu korist”. Bude li se u novinama težilo istini, malo će ih imati mjesta u našoj Europi:

- Hotio sam reći – zaključuje Bakula – da su današnji slobodni listovi, naj oštrije oružje suprot svakoj ljudskoj srići; i da po tom vlade zaludu će tražiti, kako sve to strahovitije topove salivati, na svoju i našu obranu; ako oni *slobodnom* nagnutju Novinâ neučine *Zabranu*: i ovo ako nebude, hotio sam reći: da će nas Novinari toliko prinovinarit, da već u našim dilim neće se moći ni slika najti dostojanstva, i plemenitosti *starog čovika*. Da bi komu od tog sumlja bila u glavi, neka se spomene, kako se vladaše otac njegov... i neka pazi kako se vladaju, *danasnjaci*, sinovi njegovi... – (409)

Ovo poglavlje svoje *Politike za svakog čovika* fra Petar Bakula završava deseteračkom rugalicom novinama čiji je smisao u tome da novine, zavodljivo izvrćući istinu, donose lažnu sliku svijeta, a time i njegovu propast:

*Ah Novine, priopaki listi!
Vi spisani, vi štieni prosti:
Vami zemlja izmečala kosti!
Što činite! zar vam nije dosti?!
Svaka mista, koja sunce grije,
Neka posli, neka mlogo prije;
Otrovaste, i pokriste ranam!
Na tim vašim slobodnicam granam,
Isto voće, obćene propasti,
Vi nosite, i pravite časti.
Kako onda ... vi danas velite:
Ove liste ako proštijete,
Vidit će te vaša veličanstva,
Da su ljudi tolika božanstva...
Ta namama, tolika moguća,
Tako čini ljudcka srdca vruća,
Da dok ona tvoje liste drže,
Ognjem gore, i živa se prže:
Gdi no staše milo dobro svako.
Tu sad plamca nemirnosti Pako!
Pak to dotlen, zar još nije dosti,
Novinari, proklete vam kosti!
Već vâs svaki tad će bit veseo,
Kad stirate družvo u pepeo!*

*Ah nemile naše krvopije!
Ajme njemu koji god vās štije!*
(409-410)

Nisu, međutim, stihovi služili samo da se napadaju novotarije relativno mlade i svemu usprkos sve prodornije i komercijalnije tiskarske industrije. Prije bi se moglo reći da je bilo obrnuto, tj. da se u pravilu stihovima dočekivala pojava svakih novih listova, baš kao što je to učinio Tomaš Mikloušić, stenjevački župnik i nakladnik popularnog *Stoletnog kalendara* kad je početkom 1826. zanosnim stihovima pozdravio pojavu njemačke *Lune*. Iako je izlazak Vrazova *Kola* prošao u atmosferi izrugivanja ni manje ni više nego himne ilirskog pokreta, gotovo da nema hrvatskih novina ili časopisa koji nisu startali stihovanim prigodnicama. U tome su se okušavali i najugledniji pjesnici poput Ivana Mažuranića, Petra Preradovića, Ivana Trnskoga i drugih.⁴ Gotovo da se može govoriti o svojevrsnoj kulturnoj konvenciji, koja će se očuvati sve do kraja 19. stoljeća.

U međuvremenu novine su prevalile ne samo dug i važan put, zaživjele te postale dio svakodnevice i ključnim čimbenikom modernog doba. Štoviše, novine su postale glavni medij koji je proizvodio, oblikovao i dokumentirao sve ono što još uvijek podrazumijevamo po pojmom novoga vijeka, modernom hrvatskom nacijom i njezinom kulturom. U tome smislu kao fenomen svakidašnjeg života novine su postale i neizostavan literarni motiv, pa ga nalazimo posvuda. Samo u prozi dovoljno je povući liniju od Gjalskijeva političkog romana *U noći* (1886.), “svagdašnje povijesti iz hrvatskog života”, preko Krležina prvijenca *Tri kavaljera frajle Melanije* (1922.) koja se zaljubljuje u mladoga novinara buntovnika Pubu Vlahovića do Marinkovićeve *Kiklopa* (1965.) s anksioznim novinarom Melkiorom Tresićem.

⁴ O tome više u mojoj knjizi *Čitanje časopisa*, Zagreb 2005, str. 45-48!

No, primjer jedne pjesme po mnogo čemu je jedinstven.

Radi se o pjesmi *Isus čita novine* iz zbirke *Isus i moja sjena* (Zagreb, 1934.) modernističkog pjesnika Nikole Šopa (1904. – 1982.). Pjesma je dio ciklusa *Sa mojim Isusom* za koji je karakteristično upravo lirsko korištenje lika Isusa Krista, središnje novozavjetne figure iz Biblije, temeljne knjige kršćanstva. Šopov Krist u ovome ciklusu šutljiv je i neobični gost, umoran i pospan, koji se zatječe u posve običnim situacijama, pa tako ide krojaču da mu skroji odijelo, siromašnom obučaru da mu popravi cipele, klobučaru da mu napravi šešir koji bi pokrio i aureolu i kojeg će na klin vješati. Šopov Krist odlazi i u krčmu na kraju grada gdje ostaje do zore, na odlasku tetura da mu s glave padaju i šešir i aureola, promatra beskorisnog pijetla na gradskom dimnjaku te zalazi u staje da pomiluje magarad dok u našoj pjesmi on čita novine:

ISUS ČITA NOVINE

*Znam, dobri moj Isuse, kad jedne kiše duge
donesem ti za večeru hljeb skriven pod skut,
ulazeći u sobu, vidjet ću pun tuge
tvoj sveti lik nad novine nagnut.*

*I nezapažen kraj tebe ću sjesti,
gledajuć mračenje na tvome licu čistom.
Dok pogledom prelijećeš od vijesti do vijesti.
Dok uzbuđeno prevrćeš list za listom.*

*Čime ću moći da te utješim u tom času,
stojeći pred tobom, sav stidom obuzet?
I da li bih imao dosta snage u svom glasu,
kada bih pred tobom branio ovaj svijet?*

*Na teška ta slova pao bih svojim stasom malim.
Radost čovjeka bi u oku mom zasjala.
O pusti, rekao bih ti jedva glasom uzdrhtalim,
nek se i dalje vrti naša zemlja mala.*

*Onda bih sasvim tiho izišo pred vrata.
I pustio da ostaneš sam u svome bolu.
Moleći pred pragom da tvoj gnjev umiri
mirisni, blagi kruh na stolu.*

Već na prvi pogled jasno je da se radi o lirskoj pjesmi, koja je sastavljena od pet katrena križnog sroka od kojih su neki pravi ili čisti (*duge – tuge; sjesti – vijesti; času – glasu; bolu – stolu*) dok je u gotovo u cijeloj pjesmi provedeno opkoračenje što omogućuje čitanje u gotovo jednome dahu.

Lirski subjekt, koji je impersonalan, direktno se obraća Isusu (*Znam, dobri moj Isuse...*) birajući pri tome riječi, izraze i intonaciju po kojoj se prepoznaje biblijska osnova: *dobri moj Isuse, tvoj sveti lik, hljeb skriven pod skut, mračenje na tvome licu čistom, mirisni blagi kruh na stolu...* Nizanjem vezničkih rečenica (s futurom) lirski kazivač sugerira naraciju, ritam je gotovo jednoličan, smiren. Zbog naracije, izravnog obraćanja i stilski obilježena reda riječi (npr. *kiše duge, licu čistom* vs. *duge kiše, čistom licu*) podsjeća na ritam molitve, pa se i time pojačava prisutnost biblijskoga predloška.

Predmet pjesme je religiozan (duhovan), a ostvaruje se kroz glavni motiv novozavjetnog lika Isusa Krista, koji – kako to uči Biblija – nije samo Božji sin, već i sin Stvoritelja svijeta i njegov izaslanik. Tema je pjesme, moglo bi se ukratko reći, naš svijet kao Božje djelo. Motiv Krista razvija se kroz pjesmu i dalje kroz nove, pomoćne motive (hljeb za večeru, mračenje Kristova lica, listanje novina, tješjenje i obrana svijeta; Kristov bol, molitva na pragu, miris kruha na stolu) što uz spomenuti molitveni ritam, podržava svetopisamsku matricu.

Sve to zasad upućuju na kazivača kojemu forma nije nevažna i koji brine o artistskim postupcima, pa cijeli iskaz, odnosno pjesmu, zapravo tretira i kao estetsku činjenicu. To bi po svemu sudeći moglo upućivati na instanciju koja pripada ili bi mogla biti slijednikom poetike neke književne epohe za koju je upravo

karakterističan postupak estetizacije; uz malo stečenoga znanja valja prepoznati modernu, odnosno razdoblje *fin de siècle*, kako se obično naziva dobra smjene dviju velikih paradigmi – realističke i modernističke. Štoviše, ovome kao da ide u prilog činjenica da u dotičnoj pjesmi biva prevladana bipolarna slika svijeta koja je bila tipična za ranije epohe poput romanizma ili baroka. Moglo bi se pomisliti kako se radi o svojevrsnoj subverziji, nekoj avangardnom demitologiziranju takve slike svijeta, tj. o brisanju granica između običnoga i neobičnog, stvarnoga i nestvarnoga, uzvišenoga i banalnoga – baš kako to pokazuje ključni motivski par: novine vs. Isus Krist.

Čini se također da smo u stanju rekonstruirati i priču u ovoj pjesmi, i ona – ma koliko u prvi čas to izgledalo čudno – odiše popriličnom napetošću. Naime, impersonalni lirski subjekt u ulozi domaćina vodi imaginarni dijalog s iznenadnim i neobičnim gostom Isusom Kristom. U formi dijaloškog obraćanja on pretpostavlja (*kad jedne kiše duge / donesem...*), odnosno zamišlja Kristovo ponašanje za stolom dok čita novine. Domaćin mu krišom donosi kruh, čime sugerira da je Kristovo pojavljivanje tajno. Krist s uzbuđenjem lista novine, i što ih duže lista, postaje sve mračniji i tužniji. Njegov domaćin je zabrinut i traži način ne samo da svoga neobičnog gosta utješi, već i da obrani svijet o kojemu Krist saznaje tako što čita novine, tj. iz novina. Domaćin osjeća i stid jer zna da taj svijet iz novina nije onakav kakav je Krist želio, već prepun grijeha. Međutim – slijedi obrat – taj svijet je čovjekov, i on s radošću, ali i sa zebnjom moli svoga gosta, tj. Krista, Stvoritelja, da ovaj čovjekov svijet traje: *nek se i dalje vrti naša zemlja mala*. Domaćin pretpostavlja da bi Krist mogao udovoljiti njegovoj molbi, molbi čovjeka koji se stidi i kaje, ali i koji se nada te ponizno moli u čovjekovo ime. No, Božji sin osjećao bi i dalje bol i gnjev zbog svojeg nesavršena djela i onih koji ne čine da ono bude bolje. Domaćinu ostaje da molitvom udobrovolji Krista te da ga umiri mirisom kruha na stolu kao

simbolom uzdržavanja života, znakom Božje providnosti, brige i podrške čovjeku.

Iz rečenoga moglo bi se zasad zaključiti barem troje. Prvo, da je Krist sve ono dobro u čovjeku (Bogočovjek), njegovo idealno biće prema kojemu običan čovjek teži, ali ne dostiže. To saznanje povremeno ga obeshrabruje, ožalošćuje i postiđuje, ali smisao života je i u neprestanom nastojanju i činjenju da se taj ideal dosegne. Drugo, u prvom planu ove pjesme je lirski subjekt, on svoje raspoloženje ilustrira hipotetičkom slikom Krista koji čita novine. Njegov odnos prema zbilji posredovan je kršćanskom naukom čija su načela u modernome svijetu na ozbiljnoj kušnji. Otuda bismo mogli izvesti i treći zaključak, naime, da biblijska projekcija svijeta gradi zatvoren, ali apstraktan, univerzalan prostor, a projekcija zbiljskoga svijeta zatvorena je realnim prostorom novina. Drugim riječima, radi se o dva prostora i o dva svijeta koji su u međusobnom konfliktu, svakako u raskoraku. U ovoj lirskoj kontemplaciji subjekt je okrenut prema sebi opredijelivši se za skromnost, blagost i pokornost, kako to simbolizira lik i djelo svetoga Franje Asiškoga, a odnos prema vanjskome svijetu prepustio je ključnom motivu moderne civilizacije – novinama.

Upravo to da je odnos Krista i svijeta, tj. odnos Stvoritelja i njegova djela, posredovan novinama, dakle, jednim tiskanim medijem, koji toga časa apsolutno dominira u zapadnoj civilizaciji, ovu Šopovu pjesmu čini zanimljivom i jedinstvenom. Ista činjenica u isto vrijeme bitno određuje i vremenske te kulturološke i tehnološke koordinate pjesme, njezina svijeta i odnosa prema stvarnome svijetu. Valja ponoviti kako je taj odnos posredovan kazivačevom perspektivom, odnosno svjetonazorom koji u svojoj “kršćanskoj, ali i izmaštanoj situiranosti” (C. Milanja) odaje duboku tradicionalnu kršćansku matricu, dok je na drugoj strani jedan motiv iz područja svakodnevnice, tj. popularne kulture. U toj kulturi novine su medijator, kako smo već rekli, novog tipa konflikta: idealne Božje slike svijeta i samoga svijeta kao njegove

realizacije. U tome je i Šopova originalnost, naime da preko motiva novina Šop uvodi Boga u posve određeno, konkretno – riječima Pavla Pavličića – “povijesno vrijeme” i njegovu prepoznatljivu svakodnevicu. Međutim, baš kao i u ostalim Šopovim pjesmama o Kristu i o tome gdje bi ga sve vodio, “evokacija povijesnoga vremena nije u pjesmi sama sebi svrha, nego ujedno služi i tome da odredi smisao Isusova pojavljivanja u modernoj epohi”, a sve s namjerom da “prikaže narav povijesnoga vremena – svog vremena – a u drugu da prikaže njegovu moć”.⁵

Konkretno, povijesno vrijeme fiksirano je u novinama te o njegovim obilježjima Isus iz novina i doznaje, a o tome kakvo je to moderno vrijeme, govore njegove reakcije, a onda i samo ponašanje domaćina koji sliku toga vremena potvrđuje svojim držanjem, pa pokušava ublažiti Kristove reakcije. Jedno i drugo govori da to povijesno vrijeme nije dobro ni za Krista niti za njegova domaćina, tj. ni za Boga ni za čovjeka. Što to konkretno nije dobro, odnosno što je loše, ne razabire se. No, karakter novina kao slike svijeta svedenoga na najaktualnije stanje koje verbalno i vizualno fiksira ovaj medij dovoljan je žanrovski okvir da se to podrazumijeva – barem za modernoga recipijenta, tj. onoga koji ima iskustvo čitanja novina. Osvjedočivši se da je taj svijet takav kako ga novine posreduju, Krist već zato što je i Bog i čovjek može osjetiti svu nevolju konkretnog vremena i ljudi u njemu, a u isti čas i svu nevolju svijeta kao svoga djela. Bilo bi posve pogrešno zbog ovoga posumnjati u Šopovu pravovjernost jer se ne dovodi u pitanje Krist i njegova božanska narav, već – kako to ističe Pavličić – narav povijesnoga vremena. A “Isus se, zato što je i Bog i čovjek” – dodaje Pavličić – može izjednačiti s ljudima i osjetiti kako im je, pa se tako može osvjedočiti o karakteru epohe” i time otvoriti te aktualizirati uvijek iznova “nove mogućnosti odnosa između čovjeka i Boga”.⁶ Ovakvim “generalnim po-

⁵ Pavao Pavličić, *Vrijeme u pjesmi*, MH, Zagreb 2011, str. 123

⁶ Pavličić, str. 125

kršćanšćenjem (spiritualizacijom) svakodnevlja”, kako ga naziva Milanja, Šopovo kršćanstvo postaje uistinu univerzalno.⁷

A ta epoha je 20-ostoljetna, modernistička, žurnalistička, pa bi se – bez obzira na spomenutu avangardnu gestu demitologiziranja slike svijeta – prije moglo govoriti o Šopovu amodernizmu, štoviše anti-modernizmu ili barem o – kako je Milanja naziva – Šopovoj “antimodernističkoj mrzovolji”. Tu mrzovolju u našoj pjesmi simboliziraju novine. Štoviše, u tome smislu moglo bi se govoriti i o svojevrsnoj Šopovoj društvenoj angažiranosti, koju ionako dijeli sa svojim suvremenicima – i pripovjedačima i pjesnicima tridesetih godina 20. stoljeća. Drukčije rečeno, Šopov, lirski subjekt u ovoj – kao i u sličnim pjesama iz njegove druge faze – potvrđuje vlastito jedinstvo s prirodom kao Božjim projektom, a sebe kao pjesnika izrazite kršćanske inspiracije.⁸

Zadržimo se još na medijskome aspektu naše pjesme!

Na jednoj su strani novine, a na drugoj njihov neobični čitatelj. Božanska priroda čitatelja posve je zanemarena, tj. ne dolazi do izražaja. Kao svaki prosječni čitatelj i Isus lista novine te pokazuje svojim izrazom lica odnos prema onome o čemu u novinama čita ili što vidi. Po ponašanju domaćina može se zaključiti da to o čemu Isus iz novina doznaje svakako nije dobro, pa su zapravo obojica pogođeni novinskim sadržajem, Isusu direktno, njegov domaćin indirektno. Međutim, ni neobični gost ni domaćin ničim ne pokazuju ikakvu sumnju u sadržaj novina, odnosno u vjerodostojnost novinskog sadržaja. Ne preispituju ga, oni nemaju nikakav kritički odnos prema “glasniku loših vijesti”. Ovime i jednome i drugome kao da se odriče iskustvo i znanje o eventual-

⁷ Cvjetko Milanja, *Nikola Šop (1904. – 1982.)*, u: *Hrvatsko pjesništvo 1900. – 1950. – Novosimbolizam – Dijalektalno pjesništvo*, Jerkić tiskara, Zagreb 2008, str. 254

⁸ S jedne je strane Isusom obogatvorena povijest zemaljskoga života, na kojoj se božanstvo podrazumijeva, čime Šop ne dopušta da ljudska pragmatična svakodnevnica ne bude bez Isusove božanske potvrde, bez svijesti o mističnom jedinstvu, pa dakle i svijesti o otkupljenju. – Milanja, str. 254

nim manipulativnim obilježjima novina kako su na svoj način upozoravali spomenuti Džono Rastić, Mažuranićev novljanski župnik i naročito fra Petar Bakula kad kaže da je novinama opća namjera “*zamućivati*, a ne *bistriti*, *zbunit*, a ne *miriti*”. Time je izostala mogućnost da se barem donekle relativizira slika svijeta kako je toga časa konstituiraju novine u Isusovim rukama. I novine i njihov čitatelj posve su ovremenjeni uzajamnim odnosom za koji se može reći da je tipičan jer većina ljudi, konzumenata ovoga medija i danas uzimaju sve “zdravo za gotovo”. Štoviše, ide se tako daleko da u eri vizualnih medija svatko warholovski čeka svojih pet minuta jer ako nisi npr. na televiziji, kao da te i nema. Drugim riječima, i protagonisti Šopove pjesme kao tipični predstavnici modernog doba podrazumijevaju da je svijet baš takav kakav je u novinama, a ne možda lažan – namjerno ili slučajno, svejedno. U isto vrijeme i božanski karakter neobičnog gost-čitatelja ovime je posve zanemaren, ali mu je zato naglašena njegova ljudska priroda. Naime, ma kakva istina bila, Kristu kao Bogu i Stvoritelju svijeta svakako je u naravi da tu istinu ne samo zna, već da njome i upravlja, dakle, i utječe. No, Krist se ponaša kao svaki drugi čovjek i čini ono što čine i drugi čitatelji, “nemoćan pred vlastitom svetošću” – kako je to Pavličić primijetio – ali nemoćan i pred jednim običnim novinama. Međutim, zato je domaćin svjestan gostove prave naravi, pa Krista na kršćanski prikladan način – molitvom i kruhom – pokušava udobrovoljiti da – novinskoj istini usprkos – dopusti da se *i dalje vrti naša zemlja mala*.

Čini se da na kraju možemo zaključiti kako se ovom Šopovom pjesmom jednome mediju (novinama) u području jednoga literarnoga roda (lirike) daje umjetnički izrazito važno i visoko mjesto. Za Šopovu liriku to je samo jedan primjer koji pokazuje – baš kao u Rastića i Bakule – da moderne tehnološke promjene uvelike mijenjaju dobri stari svijet, u prvome redu onaj kako ga zagovara i priželjkuje kršćanski nauk. Nimalo slučajno Šopov Krist kreće se među društvenim marginalcima, malim ljudima,

da se osvjedoči kako s progresom taj mali čovjek propada, a propada i njegov još jučer bolji, idilični svijet. Zato Krist-Bog-čovjek pati, jer pate i ti mali ljudi, sugerirajući ujedno i svu veličinu ljudske muke kako je tumači Sveto pismo. U tome smislu i u toj mjeri Šop je zapravo i socijalno angažirani modernistički pjesnik koji lirski i kršćanski, umjetnički i građanski čini ono što jedino može: moli da u ovome obespravljenome, ma koliko tehnološki tobože naprednome svijetu svi imaju posla, da tvornice sporije rade, da ni postolari ni volovi ne ostanu bez posla, da se bogataši iskupe pred siromasima, ali i da se pjesnici kane lovorovih vijenaca.

Bio bi to utopijski trenutak u kome se dvije slike svijeta preklapaju: novinska i Kristova, medijska i Stvoriteljeva, realna i idealna, prolazna i neprolazna, ljudska i Božja. Da je ona aporična, ali i dalje ljudska i kršćanska, trebalo je napokon Isusa Krista spustiti u ovostrani, ljudski, stvarni svijet. Šop je to učinio pomoću novina i upravo to njegovu liriku čini jedinstvenom i originalnom.⁹

⁹ Poslije Šopa činit će to i drugi pjesnici, npr. Rajmund Kupareo u pjesmama *Isus na saonicama*, *S Isusom po mom otoku* i dr.

